

Vinduerne – husets øjne

Et elementært krav til vinduer er, at man ser godt ud af dem. Men, synes vi i bevaringsforeningen, de skal også se godt ud.

(Se foto: Bindingsværkshus i Hennemved med 12-rudede vinduer)

Vinduer i Danmark har udviklet sig gennem tiderne. I middelalderen bestod vinduer af små glasstykker, indsat i blysprosser. Men i løbet af 1700-tallet blev rammer og sprosser af træ almindeligt, og i takt med glasværkernes kunnen blev ruderne større og større. Og dermed kom også opdelingen i karm (rammen i muren), rammer (omkring lågerne) og sprosser (de små lister mellem ruderne). På landet og i købstæderne skiftede man i 1800-tallet først fra 12 ruder i to rammer til seks ruder i to rammer – og i slutningen af 1800-tallet til fire ruder og fire rammer, de såkaldte "dannebrogsvinduer". Indtil o. 1900 var vinduer dog ikke noget, arkitekterne tegnede med på tegningen, men med jugend- og skønvirke-stilen blev vinduerne en del af arkitekturen, med kombinationer af store og små ruder, buede rammer og dekorativt sprosseværk. I 1920'erne vendte man så tilbage til 1800-tallets traditionelle vinduer, hvidmalede med seks ruder eller småsprossede. Det varede til 1930'erne, hvor vi fik de stadig større vinduer, ofte med en siderude med trækklap foroven.

(Se foto: Muremesterhus fra omkring 1900 med 6-rudede vinduer)

I de sidste 50 år er der imidlertid gået to skrækindjagende hærværksbølger over vindueskulturen. Den første kom i 1960'erne, da det blev smart at sætte hele glastruder i gamle huse, især på landet. Titusinder af fik på den måde "gloøjne" i stedet for smukke øjne med rammer og sprosser. Desværre – eller heldigvis var det brunbejdsede træværk så elendigt, ikke-lagret, at den tids vinduer kun sjældent har overlevet. Men så kom oliekrisen og kravene om bedre og bedre isolering. dermed kom også termovinduerne med to eller tre lag glas.

(Se foto: Termovindue med klodsede rammer - og Nyt vindue med koblede rammer)

Problemet med termovinduer er, at rammer og sprosser på grund af de to-tre lag ruder ikke kan være spinkle og lette som de gamle, og at de bliver kantede i stedet for de gamle kitfalses skrå kanter. Det man glemte med termovinduerne var, at det i virkeligheden er de to lag glas med et mellemrum, der isolerer. Og at isoleringen faktisk bliver bedre, hvis mellemrummet bliver bredere. På den måde er det mere energiøkonomisk at lave koblede rammer, dvs. lade det gamle vindue stå yderst og tilføje et ekstra vindue, der evt. kan være enklere i formen, inderst. Dermed kan man også bevare så mange af de gamle "levende" rudeglas i stedet for moderne "dødt" glas. Nye vinduer med koblede rammer gør det også muligt for håndværkeren at kopiere det gamle vindue med dets fine former, sprosser og kitfalse. Heldigvis er der i dag masser af håndværkere og firmaer, der laver vinduer med koblede rammer og dermed de rigtige spinkle sprosser i ydervinduet. Det koster ikke meget ekstra i dag. Og selvfølgelig skal der rengøres 1-2 gange om året på alle fire sider af et koblet vindue. Men et termovindue, der er "punkteret", dvs. utæt med dug og skimmel mellem ruderne, kan ikke rengøres; det skal udskiftes. Ressourcspild! Naturligvis er og var der gamle vinduer, der er pilrådne. Men ofte er det kun bundstykket, dvs. det nederste vandrette stykke af rammen, der har fået råd pga. indtrængende vand. Enhver god håndværker kan udskifte et bundstykke – og samtidig indsætte "lus", dvs. små træstykker, hvor der ellers er en skade. På den måde bevarer man det gamle vindue – og sparer også ressourcer. Så alt i alt: Vinduerne er en væsentlig del af husets arkitektur og skønhed. Og et gammelt hvidmalet vindue med træværk og sidepaneler giver mere lys end en stor rude – det er derfor hele vinduesåbningen indadtil hedder lysningen!

Endelig en vigtig ting: Vinduet skal naturligvis passe til murhullet; der skal ikke hugges ud. Og sålbænken skal være tynd og let, i skifer, klinker, cementpuds eller zink på træ – aldrig de grimme klodsede sålbænke af mursten på højkant, som man ser alt for tit.

(Se foto: Lindelse Mølle: Gammelt bindingsværk og individuelle vinduer)